

I
**MEDICINA ȘI SOCIETATEA ÎNTRE REALIZĂRI
ȘI PROBLEME PRESANTE
MEDICINE AND SOCIETY BETWEEN
ACHIEVEMENTS AND PRESSING PROBLEMS**

**PREZENȚE AXIOLOGICO-BIOETICE ÎN PROCESUL
INVESTIGĂRII ȘI PROPAGĂRII CUNOȘTINȚELOR
BIOETICE ÎN INSTITUȚIILE MEDICALE
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

Vitalie Ojovanu, dr. hab. în filos., conf. univ.
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”,
Chișinău, R. Moldova
vitalie.ojovanu@usmf.md

*AXIOLOGICAL-BIOETHICAL ELEMENTS IN THE PROCESS OF
RESEARCH AND PROPAGATION OF BIOETHICAL KNOWLEDGE IN
MEDICAL INSTITUTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA*

The core of the moral spiritual spectrum of contemporary medical activity includes axiological and bioethical components. Certain situations in the sphere of medicine in a concrete social framework are determined by the involvement of the values and principles of the ethics of life. The characterization of this context is relevant in organizing and carrying out the process of propagation of bioethical knowledge in the Republic of Moldova.

Asistența medicală contemporană, cât și funcționalitatea întregii sere a medicinei, este de neconceput fără implicarea bioeticii, fapt demonstrat cu diverse și convingătoare probe pe parcursul ultimilor cincizeci de ani, adică de când ilustrul savant și moralist american Van Rensselaer Potter (1911-2001) a lansat renumitul concept de bioetică. Practica medicală și cea socială, în general, a demonstrat cu certitudine că acest concept potterian, ulterior dezvoltat și adaptat noilor condiții apărute în rezultatul evoluării civilizației, a devenit un reglator de bază, eficient, universal și perpetuu al multitudinii de relații, circumstanțe și probleme prezente în medicina clinică și cea de cercetare.

Gradul evoluat de potențialitate al aplicării reperelor bioetice identificat în realizarea actului medical reprezintă nu numai un indiciu al calității procesului terapeutic, ci și o prezență temeinică a cunoștințelor bioetice la contingentul de lucrători medicali. Această constatare reiese nu numai din datele expuse cu lux de amănunte în sursele publicate, ci și din cele identificate de noi în cadrul diverselor activități de investigație științifică special destinate subiectului în cauză.

Faptul identificării prezențelor axiologice și celor bioetice în respectivul context nu este unul aleatoriu, ci constituie o relevare a manifestării factorilor spirituali antrenați în anumite procese sociale, iar în cazul de față – în cel al medicinei practice.

Afirmarea corelației: factori spirituali – asistență medicală, la etapa contemporană a evoluării medicinei, se focalizează în bioetică, mai ales în domeniul ei „mai special” – bioetica medicală. Perindarea acțiunilor de nuanță etică nu au loc într-un mod detașat de alte componente, antrenate direct sau colateral, ci într-un sistem obiectiv de implicare dinamică, integrativă a acestora. Atât axiologia medicală, cât și bioetica au o tangență comună – ambele rezultă din imperativele realităților contemporane. Bioetica, având o conotație teoretico-practică mai accentuată, a iradiat numeroase sfere ale activității umane, manifestând o importanță de netăgăduit. Un episod aparte privitor la studierea valorilor medicale se profilează în cadrul afirmării bioeticii. Ea constituie un generator permanent și eficace de sensibilizare a problemelor cu implicație morală, inclusiv și celor ce țin nemijlocit de valorile spirituale. În mod obiectiv manifestarea multidimensională a bioeticii catalizează procesul studierii mai profunde și mai insistente a valorilor medicale. Afirmarea bioeticii facilitează considerabil fundamentarea axiologiei medicale.

Obiectiv axiologia și bioetica devin două repere indispensabile ale medicinei de azi. Ambele se manifestă în trei aspecte principale ale activității medicinale: teoria medicală, actul medical, medicina și incidența factorului social. Reieșind din faptul că medicina reprezintă un ansamblu de cunoștințe și acțiuni practice utilizate în scopul prevenirii maladiilor, menținerii și consolidării sănătății, tratării sau ameliorării afecțiunilor, suferințelor și infirmităților, *teoria medicală* implicând axiologia și bioetica, oferă principii etice, orientări valorice care stau la baza activității de cercetare în medicină. Elementul central al medicinei reprezintă, de fapt, *actul medical*. În jurul său se structurează întreg sistemul medical incluzând aspectul cli-

nic, teoretic și valoric. Dimensiunea axiologică a medicinei începe cu stabilirea diagnozei. Pe măsura evoluării actului medical se intensifică corelația valoare-bioetică. Există multiple aspecte privitor la *incidența factorului social în medicină*, însă principalul rezidă din faptul că medicina depinde aproape exclusiv de relațiile morale din societate. În acest caz bioetica și axiologia nu-și delimitează sferile, ci le plasează pe aceleași poziții. Axiologia și bioetica constituie două premise de bază și în activitatea educațională în medicină. În acest caz prin educație și instruire se pot atinge performanțe însemnate, mizându-se mult pe implementarea valorilor și a educației din motivul că educația constituie un proces de asimilare a valorilor, de facilitare a orientărilor valorice prin metode active.

Valorile medicale joacă un rol important în sfera spiritual-morală și cea științifică. Explorarea subiectelor axiologico-medicale ar accelera procesul constituirii axiologiei medicale și ar oferi soluții cu implicații practice importante. De aceea optimizarea axiologică a medicinei constituie o sarcină prioritară curentă și de perspectivă. O misiune specifică de neamânat este redresarea sistemului valoric adecvat medicinei în concordanță cu realitatea autohtonă și cea mondială. Necătând la faptul că în medicina contemporană se constată preponderarea unei diversități accentuate privitor la conținutul și statutul unor valori, comparativ cu alte domenii aici valorile sunt mai susceptibile spre omogenizarea și unificarea particularităților indigene.

Studierea valorilor medicale din perspectiva standardizării unor aspecte axiologice din medicină și din viața socială marchează un fapt incontestabil. Prin uniformizarea semantică și implicarea funcțională a acestora s-ar putea atinge o situație evoluată atât în domeniul respectiv, cât și în întreaga sferă spirituală, fapt ce induce la crearea unui cadru valoric comun în medicină care ar facilita și orientarea spre alte valori spirituale menite să devină comune. Axiologia în medicină capătă anumite particularități, fapt ce accentuează tot mai vădit afirmarea axiologiei medicale și corelația ei cu bioetica. Constituirea axiologiei medicale ar favoriza în mod evident rezolvarea unor probleme stringente de ordin spiritual-moral, social și științific la nivel planetar [1].

Analiza dezvoltării asistenței medicale în R.Moldova pe parcursul ultimilor douăzeci de ani evidențiază un tablou incontestabil – prezența unui deficit accentuat al cunoștințelor de bioetică, etică și deontologie medicală, o enormă dificultate în capacitatea de aplicare/implicare a principiilor bio-

eticii și a valorilor spiritual-morale în sfera clinică a medicinei, persistența atitudinii de indiferență față de faptul promovării aplicării active ale acestora de către factorii de decizie [2], nivelul necorespunzător în privința manifestării culturii medicale de către personalul medical, lipsa de interes a pacienților de a-și cunoaște și cere corespunzător drepturile, nivel jos de cultură personală manifestată față de personalul medical ș.a. Nu vom relata probleme de alt ordin: managerial-administrativ, juridic, financiar, al corupției, etc. Adică s-a creat un cerc vicios al stării de lucruri în privința funcționalității principiilor morale în sfera medicală autohtonă, sferă confruntată cu multiple și serioase probleme.

Pentru a realiza un studiu de amploare asupra situației privind nivelul curent de cunoștințe bioetice, capacitatea de aplicare a acestora în cazuri clinice concrete și în relațiile cu pacienții, rudele acestora, cu alți colegi (medici, asistenți medicali, personal auxiliar), identificarea și abordarea altor subiecte din activitatea medicală, iar, ulterior a trasa și aplica strategii de implementare eficientă a acestor cunoștințe și abilități, a fost elaborat, înaintat la concurs și câștigat proiectul instituțional de cercetare științifică fundamentală: „Promovarea și implementarea practică a Bioeticii medicale în Republica Moldova” pe perioada anilor 2015-2018, apoi prelungit până în 2019. Scopul magistral al proiectului a fost preconizat în promovarea facilă a cunoștințelor și principiilor de bază ale bioeticii și implementarea eficientă a acestora în spațiul medical și farmaceutic din R.Moldova. S-au preconizat realizarea următoarelor obiective: identificarea, analiza și discutarea în cadrul forurilor științifice republicane, inclusiv și cu participare internațională, a celor mai recente idei în domeniul bioeticii contemporane; investigarea variantelor teoretice optime pentru punerea în aplicare practică a reperelor bioetice în spațiul medical și farmaceutic autohton; elaborarea instrumentelor aplicative în vederea implementării în practică a metodelor bioetice de promovare a calității vieții și sănătății în R.Moldova; elaborarea ghidurilor, manualelor, elaborărilor științifice și publicațiilor periodice în domeniu; pregătirea cadrelor abilitate în bioetică. Relevanța proiectului s-a axat pe identificarea și aplicarea mecanismelor bioetice în spațiul autohton pe fundalul unei deficiențe de cunoștințe bioetice și existenței unei crize de etică aplicativă în administrarea actului medical. În procesul realizării proiectului au fost utilizate cele mai moderne și eficiente metode de cercetare. Rezultatele preconizate s-au atins cu succes, inclusiv și prin: editarea unor valoroase culegeri de materiale științifice, informative

și manuale, crearea unui centru de consultanță și informații în domeniul bioeticii; lansarea unui portal electronic în domeniul bioeticii; publicații în literatura de specialitate de peste hotare.

În perioada realizării obiectivelor trasate în proiect s-au evidențiat câteva subiecte de o evidentă importanță teoretică și, totodată, pentru procesul de implementare a cunoștințelor de bioetică în mediul medical autohton.

Primul, relevă fundalul axiologic societal în care se produc acțiuni, procese, tendințe ce țin în general de sfera medicinei. Acest fundal, în configurația sa autohtonă și regională, include un set de componente ce pot fi analizate, comparate cu cele din societățile unde medicina a atins cote înalte de dezvoltare. Respectiva prezență axiologică în mod obiectiv determină existențial gradul de relații contradictorii, chiar evident negative din sfera medicală, preponderent cea din activitatea clinică. Aici e necesar de subliniat faptul că prezența unei baze economice dezvoltate nu totdeauna, imediat și direct condiționat, asigură un sistem valoric facil dezvoltării altor domenii, structuri sau institute sociale (cum ar fi, de exemplu, medicina). Actualmente condiția axiologică a societății noastre, determinată, la rândul său, de o serie de alți factori, nu constituie un mediu favorabil pentru o medicină cu performanțe.

Al doilea subiect reprezintă specificul zonei de interferență: valori spiritual-morale – principii bioetice. Aceste relații sunt în esență lor valorice, deoarece însăși bioetica are la bază valorile tradiționale din societate, stabilite și structurate pe parcursul istoriei. În cadrul existențial autohton se sesizează anumite inconveniențe nu între valori concrete și principiile bioeticii, ci între structura valorică, funcționalitatea ei, și capacitatea de aplicare a acestor principii (bioetice). Valoarea concretă figurează în medicină constituind, în majoritatea cazurilor, un scop în sine, o condiție de orientare către ea, dar nu un element dintr-o structură eficient funcțională, bine corelată cu principiile bioeticii, eticii, deontologiei medicale. Nu rareori privitor la starea de lucruri din domeniul asistenței medicale se constată următoarea expresie: „oficial se spune una, dar în realitate se face altă”. Cine dintre conducătorii instituțiilor medicale, șefi de subdiviziuni ale acestora, neagă umanismul, binefacerea, ajutorul necondiționat, demnitatea, cinstea, onoarea, supremația vieții și sănătății, etc.? Dar segmentând activitățile lor cotidiene, analizând starea de lucruri în colectiv, relațiile cu pacienții, constatăm altă ambianță, alte atitudini.

Al treilea subiect prezent în tandemul valoare – principiu bioetic con-

stituie spectrul valoric al subiecților implicați în actul medical: specialistul în medicină, cadrul managerial, pacienții, rudele sau apropiații suferindului. Aici intervin relațiile axiologice interconexionate: individ – instituție – societate, unde rolul de bază este cel al persoanei concrete, preponderent al pacientului ori al medicului. Pacientul intră în relație cu medicul, ambele părți având poziții valorice referitor la sfera medicinei, determinate de sistemul valoric al mediului social, sistem ce are, referitor la medicină, carențe funcționale vizibile. În practica medicală cotidiană intervine, parcă, un cerc vicios: pacientul cu nivelul său de cultură individuală și medicală promovează un tip de valori față de medic și instituția medicală, iar instituția își promovează propriul set valoric prin intermediul principiilor, condiționările și regulile sale și, în rezultat, se creează o atmosferă care, din punct de vedere axiologic, constituie o neconcordanță sau conflict valoric. Situația este „alimentată” de acțiunile doar declarative, formale ale factorilor superiori de decizie în medicină, de concepte și tactici ineficiente ori chiar greșite cu aplicație în sistemul de sănătate.

Dacă analizăm corelația a două entități real existente în sfera asistenței medicale – sistemul axiologic și bioetica, aici doar factorul uman, persoana concretă poate interveni întru stabilirea unei corelații eficiente, iar în baza acesteia se poate ameliora și îmbunătăți starea de lucruri din întreaga sferă medicală. Atare intervenții ale subiecților umani se pot realiza pe căi diverse – acțiuni administrative, promovarea cunoștințelor în cadrul programelor sau proiectelor, cursurilor speciale de perfecționare a cadrelor de specialiști, informarea populației ș.a. – toate acestea fiind analizate, planificate și lansate în proiectul „Promovarea și implementarea practică a Bioeticii medicale în Republica Moldova ” ce se apropie de finalizarea activităților sale. Totodată, credem, că aceste porniri fructuoase vor continua și amplifica atât la nivel de colective, organizații medicale, cât și de către fiecare lucrător din sfera medicinei.

Referințe bibliografice

1. Ojovanu Vitalie. Axiologia și medicina: Dimensiuni teoretico-metodologice: Monografie. Chișinău: UASM, 2012.304 p.
2. Ojovanu Vitalie, Eșanu Anatolie, Rubanovici Vladislav, Nistreanu Didina. Prezența bioeticii în instituțiile medicale din Republica Moldova și rolul factorilor de decizie. În: Sănătatea, Medicina și Bioetica în societatea contemporană: studii inter și pluridisciplinare: Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 16-17 nov. 2018, Chișinău. Chișinău: CEP *Medicina*, 2018, p.15-20.

3. Codul deontologic al lucrătorului medical și al farmacistului. În: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369644> (accesat: 30.04.2017).

NECESITATEA DE CUNOȘTINȚE BIOETICE SPECIALIȘTILOR ÎN ASISTENȚĂ MEDICALĂ PRIMARĂ

Ludmila Rubanovici, dr. în filos., lect. sup.

Daniela Rusnac, asist. univ.

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”,
Chișinău, R. Moldova

ludmila.rubanovici@usmf.md, daniela.rusnac@usmf.md

THE NECESSITY FOR BIOETHICAL KNOWLEDGE OF SPECIALTIES IN PRIMARY MEDICAL ASSISTANCE

Bioethical knowledge is a key element for primary care specialists, in particular and for the medical system in general. Today's reforms in the public health system must also be based on a moral foundation that would remove from the crisis the medical system. This requires creating a healthy environment and adequate rights and obligations for both the patient and, doctor.

Menținerea sănătății populației într-o stare de bine este o condiție obligatorie pentru dezvoltarea durabilă a oricărui popor. Îngrijirile primare de sănătate pot contribui la aceasta prin oferirea beneficiarului cel mai ridicat standard de sănătate în condițiile celui mai mic preț de cost care se pot furniza. De asemenea, la nivel de stat, prin reformarea și consolidarea asistenței medicale primare sunt posibile realizarea programelor guvernamentale îndreptate spre reducerea inegalităților și sporirea accesibilității serviciilor medicale, prin măsuri de prevenire, prin educație sanitară, prin depistarea activă a stărilor premorbide și a diverselor maladii.

Conceptul de îngrijire primară *de* sănătate a fost elaborat și promovat de către Organizația Mondială a Sănătății începând cu anul 1978 [1]. Asistența medicală primară s-a născut dintr-o reală necesitate, sistemele de sănătate nefiind în stare să rezolve problemele medicale ale tuturor membrilor societății. Scopul acesteia era de a asigura egalitatea de șanse în ceea ce privește îngrijirile medicale de bază.

Actualmente, asistența medicală primară furnizează îngrijiri de sănătate